

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет гуманітарних наук

Кафедра філософії та релігієзнавства

Кваліфікаційна робота

(освітній ступінь – «бакалавр»)

на тему: **«ПОНЯТТЯ АБСУРДУ В ФІЛОСОФІЇ АЛЬБЕРА КАМЮ»**

Виконав: студент 4-го року навчання,

Спеціальність: 033 Філософія

Войнаровський Андрій Анатолійович

Керівник: кандидат філософських
наук, доцент КОЗЛОВСЬКИЙ В. П.

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____

«_____» _____ 20__ р.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	С. 2
РОЗДІЛ I. ВИТОКИ АБСУРДУ.....	С.4-11
1.1 Біографія Альбера Камю.....	С.4
1.2 Абсурд та його емоційне переживання.....	С.6
1.3 Обмеженість людського пізнання.....	С.9
РОЗДІЛ II. БУНТ.....	С.12-20
2.1 Втеча і самогубство (філософське самогубство і фізичне).....	С.12
2.2. Прийняття абсурду без надії через бунт.....	С.14
2.3. Свобода.....	С.18
РОЗДІЛ III. ВПЛИВ АБСУРДУ НА ЛЮДИНУ	С.21-32
3.1 Людина абсурду і персонажі абсурду.....	С.21
3.2 Бунт як суспільна відповідь на абсурд.....	С.25
3.3 Моральність без моралі.....	С.28
ВИСНОВКИ.....	С. 33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	С.34

ВСТУП

Актуальність теми дослідження

Філософія абсурдизму Альбера Камю, є однією з ключових течій екзистенціалізму ХХ століття. Вона набула особливого значення в контексті історичних катастроф, світових воєн та ідейного протистояння, які поставили під сумнів традиційні уявлення про сенс людського існування. Камю сформулював концепцію абсурду як наслідок конфлікту між людським прагненням до раціонального пояснення буття та хаотичною, байдужою реальністю. Його ідеї продовжують викликати зацікавлення сучасних дослідників, адже вони дають змогу осмислити проблеми свободи, етики та відповідальності, не перекладаючи цю проблематику в релігійну площину.

Об'єктом дослідження є екзистенціальна філософія Альбера Камю.

Предметом дослідження є феномени абсурду, бунту, свободи, моральної відповідальності та солідарності, що представлені у філософських і художніх творах Камю.

Стан наукової розробки теми. Філософія Камю досліджувалася як у межах європейської екзистенційної традиції, так і у світовій гуманітарній науці. Дослідники звертаються до проблеми абсурду як соціокультурного явища, аналізують питання бунту, свободи, етики та солідарності в його творчості. Однак багато аспектів філософії Камю залишаються предметом дискусій, зокрема, співвідношення його ідей із класичним екзистенціалізмом та морально-етичними категоріями.

Метою роботи є дослідження витоків поняття абсурду в філософії Альбера Камю і наслідків абсурду для людини, її буття. Відповідно до мети необхідно виконати такі завдання:

- з'ясувати зміст поняття абсурду та його походження;
- показати значення для самогубства (фізичного і філософського) для розкриття феномену абсурду;
- встановити місце бунту в «філософії абсурду» Камю;

- розкрити морально-етичні наслідки абсурду для людини.

Структура роботи. Дослідження складається з вступу, трьох розділів, кожен розділ містить свої підрозділи для більш детального аналізу окремих складових філософської системи. В першому розділі описується коротка біографія Камю для розуміння впливу історичного і соціального контексту який вплинув на його творчість. Проводиться огляд того як Камю виводить існування абсурду і чим для нього є поняття абсурду. На цьому понятті базується його подальша філософія. В другому розділі розглядається вплив абсурду на індивіда, те які наслідки має усвідомлення абсурду для людини. В цьому розділі порушена проблематика самогубства фізичного, самогубства філософського і бунту як активної відповіді на абсурд. Третій розділ присвячений ролі людини в суспільстві, колективному повстанню і морально етичним питанням.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Методологічну основу роботи становлять принципи історико-філософського аналізу. Використовувався метод порівняння і узагальнення. Філософія Альбера Камю розглядається з точки зору цілісної структури, з вивченням як її окремих елементів так і загальної конструкції.

Джерельна база дослідження. Основними джерелами для дослідження стали переклади творів Альбера Камю, зокрема "Міф про Сізіфа", "Бунтівна людина", "Чума", "Сторонній", а також критична література та наукові статті, присвячені його філософії. Використовувалися дослідження авторів, що аналізують абсурдизм у контексті екзистенціалізму та сучасної філософії. Ми також залуцаємо роботи сучасних дослідників, в яких аналізуються як праці Камю, так і співставляються ідеї його з ідеями інших філософів.

РОЗДІЛ I

ВИТОКИ АБСУРДУ

1.1. Біографія Альбера Камю

Альбер Камю (Albert Camus) був французьким письменником, філософом, есеїстом і драматургом, лауреатом Нобелівської премії з літератури 1957 року. Його творчість глибоко відображає історичний період, в якому він жив, зокрема події двох світових воєн та їхні наслідки.

Альбер Камю народився 7 листопада 1913 року в Мондові (Дреан) в Алжирі, який на той час був французькою колонією. Його батько, Люсьєн Камю, загинув у битві під час Першої світової війни, коли Альберові було лише кілька місяців. Мати, Катаріна Елена Кардона, була іспанського походження і працювала прибиральницею. Камю виріс у бідності в робітничому районі Алжиру. Завдяки підтримці вчителів, Камю отримав можливість навчатися в ліцеї, а потім вступив до Алжирського університету, де вивчав філософію. Через хворобу (туберкульоз) він не зміг продовжити академічну кар'єру. У 1930-х роках Камю активно займався журналістикою та писав для лівих видань. Він також заснував театральну групу, де ставив п'єси, що відображали соціальні проблеми та екзистенційні питання. У 1940 році Камю переїхав до Парижа, де працював у газеті "Paris-Soir". Під час Другої світової війни він приєднався до Французького Опору і писав для підпільної газети "Combat".

Після війни Камю став одним з найвідоміших інтелектуалів Франції. Його романи "Сторонній" (L'Étranger, 1942), "Чума" (La Peste, 1947) та есе "Міф про Сізіфа" (Le Mythe de Sisyphe, 1942) принесли йому світову славу. У 1957 році Камю отримав Нобелівську премію з літератури "за його важливу літературну творчість, яка з граничною ясністю висвітлює проблеми людської совісті в наш час". Альбер Камю трагічно загинув в автомобільній аварії 4 січня 1960 року у віці 46 років.

Творчість Альбера Камю нерозривно пов'язана з історичним контекстом, в якому він жив. Серед історичних подій і соціальних явищ які на нього вплинули

можна зазначити Першу світову війну та бідність, Втрата батька на війні та важке дитинство в бідності сформували у Камю глибоке відчуття абсурдності життя та соціальної несправедливості. Ці теми пронизують багато його творів. Участь у Французькому Опорі під час Другої світової війни стала важливим етапом у житті Камю. Він активно боровся проти нацизму та фашизму, що відобразилося в його творах, зокрема в романі "Чума", який є алегорією боротьби з тоталітаризмом. Камю був тісно пов'язаний з екзистенціалістським рухом, хоча сам він не вважав себе екзистенціалістом. Його філософія абсурду, викладена в есе "Міф про Сізіфа", відображає відчуття втрати сенсу життя в епоху після двох світових воєн, коли традиційні цінності були підірвані. Повоєнна Європа з її руїнами, бідністю та моральним занепадом стала тлом для багатьох творів Камю. Він досліджував теми відчуження, самотності та пошуку сенсу життя в світі, де старі ідеали були зруйновані.

Варто також зазначити що в різні етапи своєї творчості його філософія видозмінювалась і якщо більш ранні роботи були зосереджені на індивіді і його сприйнятті світу, особистим переживанням, то в більш пізніших роботах він більше фокусується на колективних проблемах. Через це можуть прослідковуватися певні протиріччя. Сучасний дослідник зазначає таке: «У його творчості розрізняють період абсурду й період бунту. Радянські автори завжди підкреслювали, що наприкінці життя він остаточно заплутався і рання смерть була мало не логічним завершенням його життєвого шляху. І це був третій період його життя і творчості - період блукань» (Михайлин, 2016, с.152).

Одне з основних питань філософії екзистенціалізму яке стало особливо актуальним в період двадцятого століття полягає в визначенні сенсу життя. В часи коли людина шукала обґрунтування її життєвих принципів. Особлива складність цього питання полягає в відсутності однозначного визначення чим є цей сенс як такий. Тобто коли відбуваються пошуки того визначення і характеристики чого не відомі, а спроба дати це визначення і буде ключем до відповіді на саме питання. Різні релігійні і філософські течії намагалися дати відповідь на це складне і неоднозначне питання. Якщо не заглиблюватись в

окремі напрямки релігійних і філософських течій, то Камю зводить їх до спільної характеристики якою є спроба відповісти на питання, шляхом пере спрямовування до чогось що є чимось вищим від людського буття. Це може бути бог який володіє істиною, або закони всесвіту впорядковані логічним порядком чи ідеологія яка ставить собі якусь вищу мету здобуття якої стане визначною подією для людства. При цьому абсолютне заперечення існуючого сенсу як такого, і відсутність якихось вищих духовних категорій які могли б обґрунтувати людське буття призводить до нігілізму, який в свою чергу часто набуває деструктивних форм і призводить до відчаю.

1.2. Абсурд та його емоційне переживання

Для того щоб описати що таке абсурд в філософії Альбера Камю перш за все варто розібрати що таке почуття абсурду. В «міфі про Сізіфа» його автор зазначає що почуття абсурду може проявлятися в різних сферах життя людини, в мистецтві, в інтелектуальній діяльності, в буденному житті. Це почуття Камю описує як особливий стан порожнечі душі, коли перервано ланцюг буденності, коли людина пізнає екзистенційну кризу і не бачить сенсу в звичній для себе діяльності, яка циклічно повторюється з дня в день. Абсурдність це почуття невідповідності між наміром і дійсністю. Камю зазначає: «В кожному окремому випадку абсурдність породжується з порівняння. Отже, я маю підставу сказати, що відчуття абсурду не народжується з простого дослідження факту чи враження, а виринає з порівняння між існуючим станом справ і певною реальністю, між дією і світом, який переважає її. Абсурд — це по суті розлад. Його нема ні в першому, ні в другому з порівнювальних елементів. Він народжується з їхнього зіткнення. З погляду інтелекту, я можу все ж твердити, що абсурд не міститься ні в людині (якщо подібна метафора може мати бодай якийсь сенс), ні у світі, а в їхній спільній присутності» (Камю, 1942/2018b, с. 29). Це явне протиріччя, яке замкнене саме в собі. Абсурд породжений з прагнення розуму до єдності, розум який прагне збагнути дійсність намагається наділити її

своїми поняттями, людина прагне звести оточуючий світ до певного єдиного принципу, до набору правил, які мали б свою логіку, закономірність, жага пізнання перетворюється в прагнення уніфікувати знання про світ в термінах людської логіки. Проте сам розум не вписується в створену ним раціональну систему і викликає протиріччя, світ не є раціональним чи ірраціональним, раціональність потребує певної логіки, і цю логіку творить розум на основі спостереження за довколишнім світом, але ця перцепція не є абсолютном, а є лише уявленням розуму про світ. І коли людина знаходить прогалини в власній логіці, коли усвідомлює те що той світ який вона бачить це наслідок дії розуму, а не об'єктивної реальності породжується почуття абсурду. Як підкреслює Оксана Сарабун, «абсурд є свідченням безсенсовності світу, але водночас він стверджує цінність життя через те, що уможлиблює протистояння до самої безсенсовності. Абсурд – безкінечна боротьба з усвідомленням її принципової не завершуваності» (Сарабун, 2012, с.139).

Реальність не можливо сприймати без призми антропоморфної думки, людське мислення це наслідок утворення певних абстрактних концепцій і створення з цих концепцій певних мовних структур, наявність самих абстракцій як форм узагальнення якихось об'єктів за схожими зовнішніми характеристиками під одну категорію і тип, проте це не має місця в реальному світі, де кожен об'єкт є унікальним не дивлячись на можливу схожість з іншими об'єктами. Властивість розуму полягає в можливості втілювати в образи те що не має сенсу, думати це спроба творити цілий світ наклавши обмеження на існуючий.

Сам по собі всесвіт не є абсурдним, абсурд виникає в наслідок зіткнення людського прагнення до ясності, людських спроб раціоналізувати і описати світ, з ірраціональністю світу який не підлаштовується під уявлення розуму про нього. Абсурд це коли людина ставить численні запитання всесвіту а він мовчить у відповідь. Це мовчання призводить почуття відчуження.

Саме ж відчуження, є важливою складовою абсурду, і воно може мати різні форми, як соціальне відчуження або метафізичне відчуження від світу як такого.

Як зазначає Аві Сагі: «У «Міфі про Сізіфа» та «Бунтівній людині» розглядаються різні аспекти досвіду абсурду, що змушує нас переглянути припущення про те, що абсурд є лише варіацією відчуження. На цьому етапі я обмежуся твердженням, що абсурд - це досвід, побудований на двох суперечливих елементах, позитивному і негативному - негативному досвіді розколу і роз'єднання та позитивному досвіді прагнення до гармонії і єдності» (Sagi, 2002, с. 23).

Відчуження це спроба відділити свідомість від реального існування. Відокремлення від суспільства та його уявлень і віддалення від власної сутності, що існує в її природній і безпосередній формі, і перетворюються на об'єкти, а їхня свідомість стає відчуженою від них самих. Відчуження це перехід людини від стану, коли вона жила в світі і визнавала його своїм домом і розуміла його закони і принципи побудови, до стану відокремлення від цього світу, усвідомлення того що знання про правила цього світу і про те яким є цей світ хибні.

Для людини яка не відчувала цього відчуження, і вбачає в світі єдність мораль, чи закони або релігія не піддаються сумнівам так як вони є частиною світу, як і людина, це відчуття метафізичної єдності не дає просторів для сумніву в тих переконаннях які приймаються на віру.

Абсурд — це стан суперечності, неможливість поєднання двох несумісних аспектів. Він виникає з протиставлення: між людським розумом, що прагне пізнання, і байдужим світом, який цей розум оточує. При цьому абсурд не міститься в жодному з цих елементів окремо — він народжується саме в їхньому зіткненні, у їхньому дуалізмі. Абсурд не може існувати поза межами людської свідомості, адже він є результатом усвідомлення власних обмежень. Це ясне розуміння того, що розум не всесильний, що перед ним завжди стоятимуть питання, на які він не зможе дати остаточну відповідь.

Людина прагне уникати відчуття абсурду, оскільки воно викликає дискомфорт. Саме тому часто вона несвідомо відмовляється приймати певні загальновідомі істини, створюючи для себе ілюзію незнання. Наприклад, кожен

знає про неминучість смерті, але лише одиниці справді усвідомлюють цей факт і приймають його невідворотність. Більшість людей уникає таких думок, адже вони можуть запустити ланцюг логічних міркувань, що зрештою приведе до усвідомлення абсурдності існування й відчаю. Проте важливо розуміти: абсурд не завжди веде до відчаю. Його прийняття може стати основою для нового способу життя — життя без ілюзій, але й без капітуляції перед безглуздістю буття. Михайлін підкреслює цікаві аспекти абсурдності: «Абсурд - це стан сучасного світу, спосіб його існування. Людина переживає почуття абсурду з трьох причин. Перша полягає в тому, що світ насправді безглуздий сам по собі. Він безглуздий в онтологічному сенсі. Ірраціональний. Невідомо, звідки він вийшов, як народився, куди прямує, яке місце посідає в ньому людина, яке її походження й призначення. ... Друга причина абсурду має гносеологічний вимір. Людина прагне й сподівається збагнути світ, а він залишається для неї за трансцендентною пеленою. Людський розум обмежений, щоб досягнути світ. Він не здається людині збудованим на раціональних засадах. Третя причина має етичний вимір. Цей світ несправедливий щодо людини. Людина тяжко переживає це відчуття несправедливості, невмотивованості своїх злих пригод, втрат, бідності, залежності від обставин, природних і суспільних, відсутності свободи. З цих причин абсурд — це стала ситуація» (Михайлін, 2016, с.152).

1.3. Обмеженість людського пізнання

Варто зазначити що Камю не заперечує онтологічні властивості розуму як такі, а швидше їх об'єктивне відношення до світу і можливість існування законів розуму за межами свідомості, висновки розуму можуть бути істотними відносно самих себе в середині системи яку сам розум і створив, але не за межами розуму. Думка сама по собі вже є протиріччям, свідомість це парадокс, який не вписується в реальність, яку вона сама творить. Якщо взяти для прикладу математику. Це наука яка базується на основі абстрактних чисел, існування чисел потребує ідеї про множинність чогось, і для наявності множинності впливає

необхідність існування однакових одиниць, які визнавши за такі що є ідентичними один одному в сумі даватимуть концепцію множинності. Але Камю зазначає що в дійсності не може існувати двох однакових часток, кожна сутність є унікальною по своїй природі, навіть за наявності схожих зовнішніх характеристик не можна вважати ідентичними, хоча наш розум їх ототожнює. З цього випливає певна парадоксальність коли математика правильна, і логічно послідовна в середині себе, але вона не може претендувати на істинність коли мова йде про опис зовнішнього світу який знаходиться за межами абстрактної математичної концепції. Закони розуму не формулюють порядок речей в всесвіті, це порядок речей в всесвіті формулює розум, і той намагається підлатувати себе під всесвіт таким чином щоб досягти єдності. Розум творить окремий світ який намагається покласти поверх існуючого. Як зазначає Камю: «Думати — то насамперед прагнути створити певний світ (або обмежити свій, що, власне, одне й те ж). Саме виходячи з основного розладу між людиною та її досвідом, можна знайти ґрунт для обопільного порозуміння стосовно її туги, знайти якийсь усесвіт, ніби затягнути в корсет мудрими чи просвітленими аналогіями, який уможлиблює подолання нестерпного розладу. Філософ, навіть якщо то Кант, є творцем. У нього свої персонажі, свої символи і свої потаємні вчинки. Він має свої розв'язки.» (Камю, 1991а, с.87).

Якщо певна думка ставить під сумнів усе та стверджує, що істини не існує, вона тим самим суперечить сама собі. Адже якщо жодне твердження не є істинним, то й саме твердження про відсутність істини також хибне. У цьому й полягає його абсурдність: воно припускає можливість власної хибності, змушуючи того, хто його висловлює, щонайменше вірити у його правдивість. Якщо ж вважати, що це твердження є винятком і єдиною абсолютною істиною, воно втрачає сенс, адже заперечує саме себе. Таким чином, воно не може бути ні універсальним, ні внутрішньо несуперечливим.

Крім того, якщо припустити, що твердження «ніщо не є істинним» все ж є правдивим, воно автоматично визначає власну хибність. А це, у свою чергу, вказує на правильність протилежного твердження — «все є істинним». Проте

якщо все є істиною, сам концепт істини втрачає сенс, адже вона перестає бути винятковою характеристикою. Якщо всьому надається особливий статус, тоді ніщо не матиме особливого становища, що робить саму ідею істини беззмістовною.

Камю описував поняття істини пов'язуючи її з чуттєвим сприйняттям світу людиною. Істина носить чуттєвий характер і може бути визначена тільки відносно самої себе, чуттєвий світ істинний, абсурд проявляється в розумі людини через відчуття цього абсурду, з цього можна зробити висновок що абсурдність є істиною, відносно почуття абсурду. Істина закінчується там де закінчується чуттєве сприйняття, тільки в тому що людина відчуває відносно самого себе вона може сприймати за істину, всі інші конструкції Камю називає вигадками розуму. Наука може допомогти збагнути і усвідомити обсяг явищ, але не здатна наблизити людину до усвідомлення цього світу. Людина сама створює собі свій світ і потім намагається з нього втекти, усвідомивши абсурдність того світу який вона створила в прагненні досягти єдності розуму з дійсністю. Мислити це не уніфікувати і зводити явища до якогось спільного начала, мислити це вчитися бачити, скеровувати свою свідомість таким чином, щоб надавати кожному образу особливого становища.

РОЗДІЛ II

БУНТ

2.1. Втеча і самогубство (філософське самогубство і фізичне)

До тематики самогубства Камю підходить через видозміну питання: “який сенс життя?” до “чи варте життя того щоб бути прожитим?”. Філософія для Камю повинна спонукати до дії, тому питання про сенс він нівелює в своїх роботах замінюючи його на те, що є на його думку більш важливим. А саме, чи варто жити якщо виявиться що сенсу життя немає? Чи краще покінчити життя самогубством? До самогубства людину може спонукати абсурдність існування в світі позбавленому вищої мети чи божественного задуму, це усвідомлення марності буденних справ які в результаті приведуть до того що невідворотно і детерміновано, а саме до смерті яка чекає на кожну людину. Так виходить що життя яке сповнене страждань, радощів, одноманітності, страхів і переживань нічого не означає, і саме марність старань може привести до нестерпного відчуття абсурду. Але Камю бачить в абсурді не відчай, а вихід, зрозумівши абсурд і прийнявши його можна дати відповідь на поставлене питання про те чи варте життя того щоб бути прожитим.

Коли людина зустрічається з абсурдом, часто виникає спокуса, ухилитися від нього, перекласти протиріччя на щось інше, це може бути релігія, і тоді бог виступає тим хто заміщає собою абсурдність, але це вже не те відчуття безсилості перед протиріччями породженими власним розумом в спробах пізнати світ, це безсилість перед вищою істотою яка володіє істиною, і хоча нам її не збагнути з точки зору мізерності людського буття в порівнянні з божественним, проте сама думка про те що існує щось таке що упорядковує цей хаотичний світ позбавляє від пригнічення абсурдності, навіть якщо людина сама безпосередньо не може пізнати цю істину. Для віруючої людини смерть це не кінець, смерть це надія на краще життя, таким чином релігія видобуває надію зі своєї протилежності, зі смерті. В питаннях релігії Камю схожий на Ніцше який критикував християнство як спосіб самообману і спробу видати бажане за дійсне.

Також втечу від абсурду пропонують і метафізичні філософські концепції, які стверджують що існує якийсь абстрактний абсолют чи універсальне правило до якого можна звести реальність, а ті протиріччя і суперечності які ми відчуваємо є наслідком не абсурдності самого розуму, як такого, а його неповноцінність в ступені розвитку. Кількісної нестачі розуму через що той не в змозі осягнути істини цього світу. Виведення розуму як основу світопорядку і ствердження того що закони розуму працюватимуть навіть тоді коли свідомості не існуватиме Камю вважає хибним.

Саму надію Камю позначає як протиставлення свідомому прийняттю абсурду. Надія це втеча від того що відбувається тут і зараз в ефемерне потім, це спроба замінити теперішнє на ілюзорне майбутнє. Надію в різних формах може пропонувати не тільки релігійний світогляд, але і ідеології, так людина яка живе буденним життям і яка може бути ним не задоволена живе в надіях на покращення через якийсь період часу, спроба поставити собі мету в житті і задовольнятися надією на щастя яке може привести втілення цієї мети. Але як правило досягнення мети не призводить до бажаного а після короточасної ейфорії після того як те що давало надію зникає настає порожнеча і потреба в новій меті яка породжуватиме нову надію.

Ідеологія яка визначається як сенс життя може ставитися вище ніж саме життя як таке, людина в прагненні бути часткою чогось більшого і глобальнішого може забувати про свої власні негаразди, які ніщо в порівнянні з тим в що вона вірить, інколи люди можуть навіть жертвувати життям задля своїх переконань і тоді те що було сенсом життя стає сенсом смерті. Так само якщо ідеологія визнається як щось що більш вартісне ніж життя це може легітимізувати вбивство задля втілення цієї ідеології.

Такий спосіб втечі від абсурду, через релігію чи метафізику, відмовляючись приймати раціональне мислення яке в своєму логічному фіналі приводить до абсурду Камю називає філософським самогубством. Через уникнення трагедії існування будь яка спроба нав'язати всесвіту об'єктивний сенс є таким самогубством. Варто зазначити що філософське самогубство не є самогубством

фізичним, яке теж в свою чергу є виходом з абсурду існування. Сучасний дослідник Томас Пельцлер зазначає: «Дві природні відповіді на це визнання — фізичне самогубство та те, що Камю називає «філософським». Якщо я усвідомлюю, що як би я не старався, я ніколи не зможу досягти того, чого найбільше хочу, навіщо мені взагалі продовжувати жити (фізичне самогубство)? І якщо я продовжую жити, чому я повинен активно прагнути сенсу, знаючи, що я все одно не можу його досягти? Хіба не було б розумніше припинити це робити і натомість покласти надію на Бога, життя після смерті, розум чи якусь іншу ідею, яка виходить за межі існування (філософське самогубство)?» (Pözlzer, 2014, с.5).

Звичка, тобто те що часто визначається як сенс життя, те чого вимагають життєві обставини, продовжувати налаштовувати свій алгоритм дій таким чином щоб жити. Без мети а просто діючи. Але усвідомлення цієї сили звички і того що буття позбавлене сенсу може завдати сильного удару по людині. І відсутність сенсу життя може позбавити його цінності в очах того хто усвідомив відсутність цього сенсу. Самогубство може позбавити людину від страждань через фізичне самознищення. Самогубство призведе до зникнення абсурду, так як він не може існувати без людського розуму. Також варто зазначити позицію Камю щодо фізичного самогубства, він в жодному разі не закликає до цього і не виправдовує його, проте визнає його як один з можливих логічних наслідків абсурду. Хоча самогубство може бити виходом з абсурдного буття не варто до нього вдаватися через усвідомлення відсутності об'єктивного сенсу буття, тому що відсутність сенсу життя не означає необхідність його позбутися, питання про сенс як такий Камю вважає неспівставним з питанням про те чи варте життя того щоб бути прожитим. Самогубство це капітуляція перед абсурдом і визнання власної безсилості перед ним.

2.2. Прийняття абсурду без надії через бунт

В роботах Камю можна виділити те який шлях він пропонує для прийняття абсурду. Перш за все це усвідомити той факт, що життя не має вищого сенсу, який

заданий богом чи природою. Також визнати байдужість світу до людських прагнень і переживань. Зрозуміти що спроби нав'язати світові якийсь об'єктивний вищий сенс це просто ілюзія, самообман для того щоб втекти від абсурду. Спершу може здатися що вищеперераховане невідворотно призведе до відчаю, і нігілізму, і спонукатиме на пасивне існування в очікуванні своєї смерті, але як відповідь на абсурд Камю пропонує бунт. Не перекладати тягар власного життя на когось, а вчитися самому нести цей тягар, яким би важким він не був. Прийняти обставини в яких ти опинився, і якщо ти не можеш змінити світ чи надати йому сенсу, то у тебе залишається простір для інтерпретацій цього світу, і свобода в визначенні життєвих принципів. Людина може отримувати радість від самого існування як такого.

Відмова від бога як того хто провалився в упорядковуванні світу, і визнання бога або не всемогутнім або таким який є носієм як добра так і зла. Якщо у людини є власна воля тоді зло і несправедливість є наслідком цієї волі на яку бог не має впливу, або ж людина детермінована істотою і знаходиться в абсолютній залежності від божественного задуму і відповідно тоді вся несправедливість і зло є наслідком діяння бога. Тоді коли людина припускає моральне засудження бога, вона відмовляється від нього. Ця відмова відбувається через певне відчуття несправедливості. Але це породжує протиріччя так як бог і є джерелом моралі, тобто коли відмова від бога походить від ідеї божественного, як зазначає Камю з цим протиріччям зустрівся Ніцше і долає його через необхідність руйнування старої моралі і побудови нової без втручання бога, а ключовим творцем нових ідей стане людина. Але тут основним недоліком такого підходу є те що прибравши бога людина може створити нову релігію в центрі якої стоятиме людина, що може перерости в ідеологію яка буде вищим від життя як такого. Такої помилки припускаються історичні революції які замість того щоб відкинути питання про сенс життя як таке відкидають старі цінності, проголошують що нічого не має сенс, але зберігають потребу в цьому сенсі, це призводить до руйнівного нігілізму, і спроби створити цей сенс який стоятиме вище людських життів. Абсурдизм пропонує байдужість до цього питання, і жагу

до життя, яке варте того щоб бути прожитим, отримувати радість від досвіду при цьому позбавивши цінності якості цього досвіду, прийнявши смерть і усвідомивши що кінцевої мети життя не існує можна позбутися страху смерті через байдужість.

Метафізичний бунт це порив під час якого людина повстає проти власної долі, заперечуючи кінцеву мету буття людини і всесвіту. Камю в міфі про Сізіфа порівнює бунт з відношенням людини до бога як відносини раба і хазяїна. Спочатку Прагнучи справедливості, рівності з своїм хазяїном, раб проголошує цю рівність, відмовившись від позиції того хто підкоряється богові, заперечивши його вищість і ставши рівним з ним бог втрачає свою сутність як такий, і стає не потрібним. Сам бунт це не просто пасивне прийняття абсурду, на відміну від філософського самогубства це стан постійної боротьби, пошук сенсу навіть за умови його апіорної відсутності як такого. Філософ зазначає: «У суспільному житті механізм стрибка здійснюється через бунт. Таким чином, бунт розглядається як найбільш послідовний і продуктивний спосіб подолання абсурду. «Абсурд помирає, - проголосив А. Камю, - лише тоді, коли його зрікаються. (...) Бунт є постійним зіткненням людини зі своїм власним мороком. (...) Бунт - це постійна присутність людини в самій собі» (Камю, 1942/2018b, с.49). Для А. Камю бунт народжується з внутрішньої потреби людини, це її вибір, здійснений на засадах свободи. Бунт - це те, що не є конче необхідним, але людина стає на шлях бунту, ведена незбагненим для неї внутрішнім покликом» (Михайлин, р.2016,с. 153).

Стан бунту найяскравіше виражений в особі Сізіфа який не впадаючи у відчай і при цьому не маючи надії на досягнення кінцевої мети виконує свою марну роботу з посмішкою на обличчі. бунт це і є активний пошук того чого не існує, пошук сенсу життя і цінностей знаючи що їх немає. Проте сам пошук вже є ціннісним процесом. Без надії досягнути мети, але при цьому без розпачу і відчаю перед усвідомленням марності самих пошуків. Життя не для того щоб дійти до кінцевої мети, а для того щоб просто йти. Така фундаментальна основа

людського розуму, пошук сенсу, хоча і сенсу не існує, проте цим пошуком його можна створити.

Самогубство це не бунт, це його протилежність бо передбачає згоду, бунт надає життю вартості, бунт це боротьба розуму з дійсністю яка його перевершує. Людина повинна сама нести тягар свого життя, в той час як вчення які пояснюють все забирають цей тягар і дають вже готові відповіді. Концепція бунту рятує від відчаю але при цьому не намагається боротися з абсурдом як таким а приймає його як даність. Якщо життя не має сенсу тоді варто зосередитись не на його пошуку, чи на тому що б давав цей сенс в вигляді надії на краще майбутнє. А на самому житті, тут і зараз, якщо чуттєві моменти істинні і людина може отримувати задоволення від самого факту свого буття тоді питання про його логічність чи доречність можна відкинути як таке яке непотрібне. Звільнення від надії даруватиме свободу.

Бунт може бути формою творчості. Людина, яка бунтує, створює нові цінності та нові способи існування. Творчість стає способом подолання абсурду та надання сенсу життю. Мистецтво це найвища радість абсурду, творчість це спосіб затвердити свій досвід, втілити свою свідомість. Мистецтво абсурду повинно бути позбавлене якогось глибокого прихованого сенсу, воно не може бути уроком чи повчанням, воно не може бути метою і його творець може відректися від нього, це мистецтво замкнене саме в собі. мистецькі твори здатні творити світи, і в художній формі висловлювати ті чи інші виміри. Це і є формою бунту проти обмежень реальності. Митець створює свій власний світ, в якому панують інші закони та цінності. Мистецтво стає способом вираження абсурду та протесту проти нього. В цьому мистецтво схоже в певні мірі на філософські системи з тією відмінністю що використовують мову образів, і прикладів на вигаданих подіях, ніж розмірковуванням над теоретичною частиною.

Різниця між митцем і філософом полягає в тому що філософ досліджує питання і вибудовує систему яка здатна дати на нього відповідь, а митець займається певними іграми розуму роблячи проекцію філософії на життя і

конкретні долі людей в вигаданих історіях. Бунт митця супроводжується не тільки відмовою, але і згодою. Безглуздя мистецтва має свій сенс, щоб творити красу мистецтво повинно одночасно відкинути реальність, але і надихатися нею. Мистецтво знаходиться в постійному становленні.

2.3. Свобода

Абсурдистська свобода, за Камю, полягає у поверненні до свідомого існування та усвідомленні умовності й штучності загальноприйнятих цінностей. Проте не веде до абсолютної відмови цих цінностей незважаючи на їх штучність. Водночас абсурдизм не зводиться до нігілізму, який, визнаючи відсутність сенсу, веде до відчаю. Камю пропонує бунт як відповідь на абсурд – активне прийняття безглуздості світу без капітуляції перед нею.

Навіть якщо об'єктивного сенсу чи вищих цінностей не існує, залишається те, що є незаперечно реальним: досвід. Свобода, хоча й обмежена межами людської долі, дозволяє людині накопичувати цей досвід, наповнюючи життя власним змістом. Камю доходить висновку, що життя варте того, щоб бути прожитим – не заради ілюзорного сенсу, а заради самої боротьби та безперервного переживання світу.

Надія позбавляє людину цієї свободи роблячи людину рабом її майбутнього. Вона вірить у те, що має вибір, проте насправді це лише ілюзія. Її дії підпорядковані певним постулатам і прагненням, які визначають її майбутнє. Саме ці прагнення формують систему координат, у межах якої людина існує, а її свобода стає обмеженою власними переконаннями. Ці переконання, у свою чергу, значною мірою детерміновані соціокультурними факторами, які впливають на неї несвідомо, поневолюючи її свободу.

Абсурд же в свою чергу не пропонує свободу як абстрактну універсальну концепцію буття. Абсолютної свободи не існує і існувати не може тому що людина обмежена фізичними законами світу, соціальними нормами та обставинами в яких вона опинилася.

Він визнає лише ту свободу, яку людина здатна відчувати безпосередньо свободу дії тут і зараз, без огляду на майбутнє, ніби воно не існує. Але це не означає вседозволеність, вседозволеність це не свобода, а хаос, хаос в свою чергу це рабство. Відсутність об'єктивної мораль не призводить до нігілізму і руйнування. Свобода обмежена і розуміє під собою відмову від зовнішніх авторитетів, діяння відповідно власного досвіду. Абсолютно свобода несумісна з абсолютною справедливістю вони взаємо виключають одне одного. Аналізуючи Ніцше Камю пише що він усвідомив факт того що дух може знайти визволення в нових обов'язках. Коли наявність абсолютного закону не є свободою, але при цьому і відмова від закону, як такого, теж не може бути свободою. Якщо прийняти той факт що світ це хаос і заборон не існує то відповідно не існує і свобод, в концепції коли дія і відсутність дії носять однаковий характер, вседозволеність не даватиме свободи, свобода може існувати лише там де визначено межі можливого і неможливого, тобто певні рамки повинні існувати, задля створення можливості вольового вибору, якщо рамок не має це призводить до хаосу, а хаос рівноцінний рабству, проте варто зазначити що ці рамки не є абсолютом а лише умовністю яка повинна створити сама людина не посилаючись до абсолюту чи бога, а лише засновуючись на власному сприйнятті світу.

У романі «Сторонній» головний герой, Мерсо, діє не заради досягнення якоїсь конкретної мети, а просто слідує власним імпульсам, керуючись тим, що здається йому цікавим у даний момент. Він не переймається наслідками, адже для нього вони неважливі.

Навіть після того, як Мерсо опиняється у в'язниці та отримує смертний вирок, він не відчуває жалю. Усвідомлюючи неминучість смерті, він приходить до висновку, що немає жодної різниці, коли саме вона настане — зараз чи через десять років. Він приймає свій абсурдний стан і знаходить у цьому своєрідне примирення, живучи тут і зараз він приймає світ таким яким він є. Його байдужість до власної долі стає найвищим проявом свободи в рамках абсурдистської концепції Камю.

І саме звільнення є наслідком бунту, звільнення від марних сподівань, і як наслідок можливість нести тягар життя з посмішкою, так людина не вільна і залежить від обставин в яких опинилася, але ніщо не здатне вплинути на її розум і привести її до відчаю, прийняти смерть як свого ворога якого неможливо перемогти, проте продовжувати боротися ось до чого спонукає Камю, приводячи приклад з Сізіфом який жив надивлячись ні на що і який зміг знайти втіху в існуванні позбавленому сенсу, який продовжував робити те що він може. Щастя Сізіфа походить не від зовнішнього світу а з середини визнавши абсурдність своєї роботи, прийнявши її він стає власником своєї долі, позбувшись від богів, він продовжує котити камінь прийнявши те що він має зараз за дійсність яка його оточує, не чіпляючись за спогади про минуле, але з розумінням того як він дійшов до того місця де він зараз знаходиться він не має жалю в серці. Цей бунт можна охарактеризувати як індивідуальний бунт який веде до свободи особистості через відчуження.

РОЗДІЛ III

ВПЛИВ АБСУРДУ НА ЛЮДИНУ

3.1. Людина Абсурду і персонажі абсурду

В цьому підрозділі буде розглянуто яким чином ідеї абсурду висвітлюються через призму літературних персонажів, і як абсурд може впливати на людське буття. Людина абсурду це людина яка змогла відчувати абсурд, зрозуміти відсутність об'єктивних цінностей і прийняти той факт що світ позбавлений сенсу, людина яка не ховається від абсурду а приймає його як даність, проте не бореться з ним. Характерними рисами такої особи можна зазначити емоційну відстороненість, байдужість і не здатність відчувати емоції таким чином як це прийнято в соціумі, загалом певного роду дивіантність.

Як головний герой роману “сторонній” який не відчуває сум через смерть своєї матері. Не через погане ставлення до неї а через розуміння того що смерть це природне явище. Він не розуміє сенсу питання про те чи кохає він жінку з якою проводить час. І не відчуває провини через вбивство бо не визнає об'єктивну значущість моралі. Розуміння марності цінностей таких як мораль, бог, ідеологія, соціальні норми теж є характерними для абсурдного персонажа. Прийняття смерті як кінця існуванню. Але при цьому всьому в нього є бажання жити і діяти, проживати моменти попри абсурдність існування. Мерсо на початку твору усвідомлює абсурдність буття, але він ще не доходить до етапу бунту проти абсурду, він не думає про наслідки своїх дій і не обтяжений моральністю, проте його важко назвати злою людиною, але коли він сидить у в'язниці тоді починається його бажання жити стає більшим коли перед обличчям невідворотної смерті йому пропонують втечу від абсурду коли священник ходить до нього, або коли люди намагаються переконати його в існуванні моралі і в тому що він має відчувати, він відмовляється втекти від того що він по справді відчуває, він відмовляється надати перевагу ірраціональному але бажаному, над жорстокою раціональністю про те що немає життя після смерті, про те що мораль це просто соціальний конструкт і він не повинен відчувати прочуття провини,

хоча і не відмовляється прийняти наслідки свого злочину, тоді починається його бунт він насолоджується життям хоча він і знаходиться у в'язниці, він не наляканий смерті бо усвідомлює те що вона в будь якому разі невідворотна, хоча і він був би не проти прожити довше життя він не шкодує за втраченими непрожитими днями так як все одно вони не мають ніякого сенсу.

Камю приводить як приклад людини абсурду Дон Жуана. цього літературного персонажа який, намагається вичерпати всі можливості життя. Як людину яка живе на максимум, відчуває різноманітність кохання і не обтяжена загальноприйнятими нормами поведінки і кохання, з певної точки зору гедоністичну поведінку він описує як таку що втілює жагу до життя, бути чесним з самим собою, брати від життя те чого бажаєш не зациклюючись на минулому і не будучи обтяженим майбутніми душевними станами. Як антипода такому персонажеві він призводить Фауста який не здатен відчувати задоволення від життя яке він проживає, який занадто заглиблений в проблематику пошуку сенсу і в прагненні пізнати те що пізнати неможливо і це приносить йому страждання. Серед архетипів людини абсурду Камю виокремлює актора, який здатен проживати життя інших персонажів, перевтілюватись в них. Третім типом людини абсурду стає завойовник, який силою бере від життя те чого він бажає.

Ще одним персонажем який є втіленням абсурдного героя виступає Калігула з п'єси Альбера Камю, під кутом імператора він розглядає те якою б була людина яка усвідомила абсурд при цьому має владу, і яка відкидає моральні принципи, яка стверджує що добра і зла не існує а вчинки рівноцінні.

Калігула прагне здобути щось чого немає в цьому світі, він прагне вийти за межі фізичної свободи, і усвідомлення неможливості цього приносить йому сум. Це прагнення породжується з відчуття абсурдності яке приходить до нього через смерть його коханої. Проте він засмучений не так самим фактом смерті як усвідомленням яке ця смерть принесла, усвідомлення того що все довкола це брехня задля того щоб приховати істину людського буття. Тож у п'єсі ми читаємо:

«КАЛІГУЛА. Авжеж. Але раніше мені такого не хотілося, тільки тепер. (Так само природно.) Світ, такий як він є,— нестерпний. Отже, мені треба

здобути місяць, або щастя, або безсмертя — байдуже що, хай воно буде й облудне, аби належало до іншого світу » (Камю, 1938/1988, с. 3). Калігула перетворюється на людину яка заперечує всі цінності і при цьому має необмежену владу. І він користується цією владою щоб довести вісім ілюзорність тих цінностей на яких тримається суспільство. Знецінення статусів і життя людини. І те що це доведення в нього виходить найбільше жахає Хереа:

«ХЕРЕА. Так, і я поділю її з вами. Але, зрозумійте, не тому, що переймаюся вашими дрібними образами. А щоб боротися супроти великої ідеї, перемога якої ознаменує кінець світу. Я можу змиритися з тим, що з вас глузують, та не можу погодитися, щоб Калігула робив те, що він марить зробити,— все те, що він марить зробити. Він виразив свою філософію в трупах, і, на лихо, ця філософія не знає суперечностей. А якщо не можеш спростувати, треба бити. » (Камю, 1938/1988, с. 8).

Маючи владу Калігула і усвідомивши абсурдність буття, невідворотність смерті, видає закон про справедливість страти в якому зазначає що всі люди винні і помруть рано чи пізно, створює орден який видається за відвідування борделю і людина яка не отримає цього ордену протягом певного проміжку часу буде страчена, кажучи таким чином якщо не хочеш отримувати задоволення від життя тоді помри. Все одно це рано чи пізно станеться. Він вбиває, зневажає богів і в цій зневазі знаходить втіху. Проте він не є тираном який жертвує людьми заради якоїсь вищої ідеї. Як він зазначає що він уникнувши трьох воєн врятував набагато більше життів ніж забрав через свої миттєві поривання, на що Сціпіон йому відповідає що війна принаймні має сенс і її можна збагнути. Забрати життя для Калігули легко тому що йому легко померти самому, він не бачить цінності в людському житті, проте цінує життя. Він просто випробовує різноманіття можливостей які доступні в його житті, діє він не сподіваючись досягти чогось а з примхи. Калігула усвідомлює що люди не живуть життя вільно, а підпорядковуються ідеям на яких тримається їхній світ. Але він не повстає проти абсурдності цього буття а піддається їй.

Калігула і Мерсо є прикладами нігілістичних героїв абсурду, які усвідомивши його не почали повстання проти нього а просто капітулювавши перед ним почали жити у світі позбавленому сенсу. Нічого не має значення і все дозволено це концепти характерні для нігілізму. Тому можна побачити що самого факту усвідомлення і прийняття абсурду не достатньо для повстання, хоча це умови при яких таке повстання можливе.

Як і Головний герой «Падіння», Жан-Батист Кламанс, є прикладом людини, яка усвідомила абсурдність існування, але не знайшла в собі сили для бунту чи активного спротиву. Його історія — це розповідь про внутрішню кризу, яка виникає після епізоду біля мосту, коли він не рятує жінку, що стрибає у воду. Це ключовий момент у романі, що символізує втрату ілюзій щодо власної моральної досконалості.

Кламанс, який раніше вважав себе добропорядною людиною, змушений визнати, що його альтруїзм був лише способом задоволення власного еґо. Він розуміє, що його добрі вчинки не впливають з істинної етичної позиції, а є лише спробою здаватися кращим в очах інших. Таким чином, «Падіння» розкриває проблему нещирості та самообману, які є одним із способів уникнення абсурдної реальності. Він не чинить активного спротиву й не створює власні сенси, а натомість впадає у цинізм і моральну апатію. Він визнає свою провину, але не намагається змінитися чи знайти вихід з морального занепаду. У цьому сенсі «Падіння» є своєрідною критикою пасивного ставлення до абсурду, що контрастує з ідеями бунту та солідарності, розглянутими в інших творах Камю.

У творі простежується важлива тема — парадокс свободи. Кламанс, розуміючи абсурдність світу, мав би бути вільним від моральних догм і суспільних ілюзій, але ця свобода лише призводить його до паралічу. Він постійно сповідається перед випадковими слухачами, шукаючи виправдання своєму минулому. Це демонструє, що свобода без відповідальності може стати джерелом страждань і провини, замість того, щоб бути основою для активного самоствердження.

3.2. Бунт як суспільна відповідь на абсурд

Бунт може набувати колективного характеру проти несправедливості яка відчуває людина і коли вона розуміє що це відчуття знайоме не тільки їй а і іншим індивідам. Якщо в своїй праці “Міф про Сізіфа” Камю зосередився саме на індивідуальному бунті людини, то в “Бунтівній людині” він провів історико філософський аналіз революцій і розглядає різні форми протестів і наслідки до яких вони можуть призводити.

Розпочати аналіз колективного бунту варто з того що Камю визнає людину як істоту соціальну і свідому, при цьому свідомість не може існувати без соціум. Камю порівнює свідомість із проєкційним апаратом, який висвітлює образи, що безперервно змінюються. Однак, на відміну від кінострічки, у цій проєкції відсутній чіткий сценарій чи визначений порядок — панує хаотичність. Водночас, завдяки інтенційності, свідомість здатна зосереджуватися на окремих моментах, фіксуючи певний фокус у потоці безладних вражень. Бути свідомим, це розуміти власну смертність, здатність позначити себе відносно часу виокремити окремий момент власного буття і інтенційність прожитого досвіду направлено на розум і породженого розумом.

Те що виокремлює людей від тварин, це наявність самоусвідомлення, заперечення це шлях людини для ствердження власного буття, не просто споглядати світ який тебе оточує а мати здібність виокремити себе як суб’єкт цього світу, і можливістю відчувати бажання відносно цього світу. Бажання виокремлює людину в часі відносно світу, самосвідомість повинна бути бажаною. Але це бажання повинно посилатися до чогось що не є частиною природи, а єдине те що не властиве природі це і є самосвідомість, отже бажання свідомості повинне бути направлене на іншу самосвідомість, отже людина яку ніхто не визнає за людину нею не є і нічим не виділяється від тваринного світу, людська особливість це потреба в визнанні іншими, саме інші породжують людину. підхід з точки зору абсурду дає певні свободи в цих взаємодіях усвідомлення того що люди соціальні істоти, що цінності не мають об’єктивного значення можна усвідомити те що соціальні конструкти на яких будується

людське суспільство штучне. Це усвідомлення може звільнити від душевних переживань які породжені в наслідок невдоволення від наслідків цих взаємодій, людина абсурду може не перейматися тим що про неї подумують інші таким чином своєю байдужістю здобути незалежність думки. Якщо для тварини вищою вартістю є збереження життя, то для визнання і ствердження свідомості потрібно піднятися вище цього, визнати смерть і бути готовим ризикувати життям.

Отже визначальною характеристикою свідомої людини є її здатність до взаємодії з іншими свідомими людьми, і ці відносини часто можуть породжувати несправедливість. І з цієї несправедливості походить бунт, який набуває колективного характеру коли несправедливість стосується групи людей в однаковій мірі. хоча абсурд є індивідуальною характеристикою яка породжена з суб'єктивного досвіду, і взаємодії світу, вона під час бунту може набувати колективного характеру, і частково переноситись в площину інтерсуб'єктивності, з'являється необхідність певної універсалізації досвіду як окремих індивідів в загальне, життя інших повинно сприйматися так як власне, як вже зазначалося раніше прийнявши той факт що життя саме по собі хоча і позбавлене мети може приносити втіху від проживання і усвідомлення досвіду для себе це працюватиме і відносно інших. Свобода розуміється під кутом свободи принципів а не свободи дій, хоча свобода дій і не заперечується, але те що спонукає до цих дій не повинно бути гедонізмом так як досвід сам по собі рівноцінний, Камю балансує між аскетизмом і гедонізмом визначаючи щось посередині, відповідно коли людина вільна від ідеологічних чи матеріальних прагнень вона не має мотивів для скоєння злочинів, тобто філософська концепція не є деструктивною, наявність можливостей для діяння і відсутність об'єктивної моралі чи бога не спонукає до "поганих вчинків". Бути вільним це відмовитися від цілей.

Камю розглядає бунт як момент, коли людина усвідомлює межу допустимого, межу, яку не можна перетнути. Це усвідомлення народжується з відчуття несправедливості, але воно також є ствердженням цінності людського існування. Він виникає не тільки з індивідуального досвіду, але й з усвідомлення спільності людської долі. Людина бунтує не лише за себе, але й за інших, хто

страждає від несправедливості. Це породжує почуття солідарності та спільної відповідальності.

Бунт наслідок індивідуалізму і може бути можливий лише в тих суспільствах де розрив в правах був не дуже великим як приклад Камю приводить індію де суспільство протягом тривалого часу було сегментоване на касти, або навпаки бунт не можливий в суспільствах де панувала рівність як наприклад первісні племена. Проблема бунту актуальна в західних суспільствах де розрив в фактичній рівності надто великий в порівнянні з теоретичною рівністю. Таким чином усвідомлення цього розриву між теорією і практикою узаконює бунт в очах того хто бунтує.

Коли усвідомлюється абсурдність несправедливості може відбутися два сценарії розвитку подій. Перший це руйнування того що не має сенсу, це призводить до нігілізму. Другий це протест проти беззмістовності метою якого є не руйнування. Багато уваги Камю приділяє історичному аналізу революцій які розпочиналися як боротьба за свободу і в результаті перетворювалися на тиранії через методи які вони обрали для повстання. Як наприклад французька революція яка призвела до терору Максиміліана Робесп'єра, російська революція яка переросла в терор населення в ім'я створення комунізму, провал Веймарської республіки наслідком якого стало створення третього рейху. Причиною цих провалів Камю називає те що в цих ситуаціях насильство виправдовувалося в ім'я справедливості. Гуманістичний підхід Камю не толерує насильство заради вищої мети, в наведених прикладах були різні обставини, про які він детально розповідає в "Бунтівній людині" проте спільним є те що людське життя стоїть нижче від ідеології в ієрархії цінностей, і відповідно допускається вбивство заради втілення цієї ідеології. Сам зміст ідеологічної концепції ролі не грає це може бути спроба досягти рівності, побудувати кращий світ, чи досягнути певного історичного етапу розвитку. В цих кейсах Камю вбачає руйнівні засади нігілізму який відкидає мораль і проголошує вседозволеність. Нігілізм як заперечення долі і творця призводить до прагнення створити суспільство власного вибору, але відкидаючи будь які закони окрім закону бажання і сили,

нігілізм призводить до самогубства або божевілля. Підставами цього є спроби відмовитись від смерті, знайти причини для існування, поставити сенс життя вище самого життя, і коли ідеологічні потуги знайти безсмертя провалюються це призводить до відчаю.

Нігілістичний протест проти зла аномальний так як основна проблематика акту зла чи несправедливості полягає не стільки в самому факті цієї несправедливості, а в її марності і невиправданості. Бунт який передбачає абсолютну відмову від усього суцього деструктивний. Загальна несправедливість обернена сторона загальної справедливості, ці явища носять однакову природу. Якщо критерієм світу є не справедливість а її протилежність тоді з точки зору нігілізму носії цього світогляду повинні очолити його. Бунт який має на меті убити бога і збудувати нового ідола. Бунт який на початку хотів отримати власне буття і його незалежність від бога трансформуючись починає прагнути контролю над світом. Якщо якась мета стає абсолютом, то заради її досягнення можна виправдати жертви.

3.3. Моральність без моралі

Перш за все виходячи з поняття абсурду і припустивши що нічого не має цінності, то немає ні причин для того щоб засуджувати вбивцю, ні причин для того щоб його виправдовувати. Такий висновок за логікою Камю був би правильний з точки зору нігілізму коли нема ні добра ні зла, найефективнішим способом проявити себе буде вдаватися до сили, але тоді світ ділитиметься за ієрархією сильних і слабких. Але поклавши в основу абсурдного міркування індиферентність акту вбивства абсурдна логіка в кінцевому результаті засуджує вбивство, якщо сказати точніше то не засуджує а не знаходить логічних причин для його здійснення. Як зазначає Камю що заперечивши самогубство і відкривши для себе факт втіхи в проживанні життя ти визнаєш цей факт відносно інших людей, убивство і самогубство для Камю є тотожними явищами, і хоча він допускає ймовірність фатального вбивства, проте заперечує зумисне вбивство. У

цьому контексті Камю пише: «Абсурдне міркування не може зберігати життя того, хто говорить, і водночас допускати офірування інших. Відтоді, коли визнається неможливість абсолютного заперечення, тоді власне, й визнається певною мірою перше, що не підлягає запереченню,- це життя ближнього» (Камю, 1951/2018а, с. 128).

Мораль можлива як набір правил і обмежень які будує людина, і не дивлячись на штучність цих обмежень, людина може усвідомлювати відсутність якогось об'єктивного значення чи цінності в світі, але це не заважає жити за цими правилами, людина істота соціальна, основною умовою існування свідомості є те щоб пориви цієї свідомості могли бути направлені на іншу свідомість, хоча життя і не має сенсу, проте життя має цінність, і жага жити визначає те що життя варте того щоб бути прожитим. Якщо твоє життя варте того щоб бути прожитим хоча б заради досвіду, тоді і визнається те що і життя іншої людини варте того щоб бути прожитим, самогубство в цьому питанні рівноцінне вбивству. Вбивство це деструктивний шлях, заперечення це прийняття інших, множення протиріч це те як людина повинна жити без прагнення абсолютної єдності і логічної послідовності у всьому, особливо в тому що стосується аспектів людських відносин.

Визнання життя і свободи як чогось вартісного відносно самого себе, передбачає визнання цього відносно інших. Вчинки мають наслідки, існує відповідальність за вчинки, проте для людини абсурду не існує почуття провини, людина може бути моральною з примхи, вседозволеність не означає необхідність чинити “зло” і шкодити іншим. Для людини абсурду не потрібна вища система настанов яка обмежуватиме її для того щоб стримувати її від певних вчинків, їй не потрібен бог який каркатиме її за аморальність. Може здатися що наявність моралі в філософії абсурдизму яка заперечує наявність існування об'єктивної і загальної системи цінностей є протиріччям і що Камю вирішує пропустити цю невідповідність коли з одного боку він виступає проти насилля а з іншого боку заперечує мораль як щось що має об'єктивну вартість, проте бути моральним це бути вільним, добровільно обрати для себе знаходитись в певній системі

обмежень, хоча і усвідомлювати відсутність об'єктивної цінності цієї системи. Дотримання певних правил даватиме певні наслідки індивіду так само як і їх недотримання, потрібно не забувати що свобода передбачає відповідальність, і дії мають наслідки. Таким чином він поєднує протиріччя коли моралі не існує але її дотримуються, і ключовим аспектом є саме усвідомлення того що дотримання моральних настанов є свідомим вибором. Для людини яка прийняла абсурд в моралі немає глибокої необхідності, якщо така людина байдужа до якості досвіду, так як він однаковий за своєю цінністю, і вона задовольняється самим фактом існування і проживання життя їй не потрібно досягати якоїсь мети, відповідно їй не потрібно використовувати аморальні методи задля досягнення цілі якої просто не існує. Як підкреслює Т Пельцлер: «Розуміючи вищесказане, постулювання абсурду Камю явно виключає існування сенсу. Однак не так зрозуміло, що це також виключає існування моральних цінностей. Чи буде це так, залежить від того, що на нашу думку може надати сенсу нашому життю» (Pözlner, 2014, с.3). Як зазначає Пельцлер, хоча і абсурд несумісний з існуванням системи моральних правил, проте мораль можлива під час бунту, і спроба створити мораль може бути формою бунту, і хоча в кінцеву результаті не вийде досягнути ідеальної системи цінностей яка могла бути універсальною, проте сам процес пошуку вже надаватиме певні цінності.

Етика Камю зводиться швидше до певної солідарності людей як індивідів, наслідуванню внутрішніх принципів людиною ніж до жорстокі системи правил, хоча і існування такої системи не заперечується і можливе добровільне свідоме її прийняття. при цьому релятивістський підхід він не вважає ефективним інструментом для розробки моралі, він розглядає його як щось що створює чергову міфічну абстракцію в вигляді суспільної волі. Громадська угода Руссо це для Камю є новою політичною релігією, вона породжує новий містицизм втіленням якого є загальна воля. У випадку якщо закон позбавлений якогось обґрунтування і залежить від тимчасового настрою мас, то його можна нав'язувати, і змінювати так як завгодно. Також сама мораль часто буває

неідеальною і в теоретичних засадах може допускати насильство, як наприклад смертна кара, яка часто вважається втіленням справедливості.

Моральні системи які є “аморальними” Камю називає мораллю злочинця, це певна форма узаконення злочинів задля досягнення бажаного, визнання того що відсутність об’єктивних морально етичних цінностей дає право на вивільнення аморальності, виправдування злочинів людською біологічною природою і природною схильністю до насильства, мораль може не бути моральною але як система правил вона лишатиметься. Спроба позбутися від моралі і відкинути її не прибирає мораль як набір табу а розширює межі цих табу і замінює новими порядками про те що можна а що ні. Якщо провести аналогію з Ніцше і призвести до того як він порівнював християнську моральну систему з античною, то виходить що система нікуди не зникає а змінюють правила гри, і за цими правилами світ ділитиметься не на добрих і поганих, моральних і аморальних а на сильних і слабких, на рабів і володарів. Таке не є бунтом а лише його імітацією і спробою підлатувати правила під себе не звільнившись від самої системи і зберегти прагнення знайти істину мораль, якої не існує в принципі. Звісно підхід абсурду який в певній мірі нівелює мораль не буде ідеальним, але те що можна назвати злочинами траплятиметься як ірраціональні злочини які не мають під собою додаткових мотивів.

Варто додати що контекст в якому Камю писав свої роботи був таким коли світом панували раціональні злочини, які творили зло в ім’я вищої мети, раціоналізувавши причини, вивівши логічні підстави для того щоб мільйони людських жертв можна було б виправдати заради надії на краще утопічне майбутнє, це могла бути ідея комунізму який обіцяв класову рівність, або націонал-соціалізму яка прагнула побудувати суспільство надлюдей вищої раси. Якщо вищі ідеї призводять то таких злочинів, війн, тоді можливо варто відмовитись від них як таких, відкинути надії на ілюзорне майбутнє в якому людина зможе задовільнити потреби в цінностях які для неї важливі і відмовитися від цінностей, якщо не цінувати власний комфорт тоді ти не можеш страждати від дискомфорту, якщо ти цінуєш соціальну класову ієрархію і

незадоволений своїм місцем в цій ієрархії тоді відмовившись від ідеї ієрархії твій соціальний статус не приносить тоді страждань. Тобто абсурд кажучи що ти можеш робити злочин, не дає тобі логічних причин для його здійснення, навіщо вбивати заради наживи якщо матеріальні блага не цінуються, навіщо вбивати через ненависть якщо тобі байдуже до думки людини і байдуже до її існування.

Загальний бунт повинен вести не до спроб зруйнувати все щоб збудувати щось нове на руїнах старого світу, а до спільного прийняття того що цінності є суто формальністю, не революцією а еволюцією ставлення людей до життя. Революція, на його думку, часто призводить до насильства та тиранії, оскільки вона намагається нав'язати світові певну ідеологію. Бунт, навпаки, є постійним протестом проти будь-якої форми пригнічення. Бунт повинен бути заснований на любові до життя та до людей. Людина, яка бунтує з ненависті, ризикує перетворитися на тирана. бунт який перетворюється на нігілізм і дає логічне обґрунтування для вбивства є руйнівним. Бунт повинен базуватися на людській солідарності, на визнанні схожості людської природи. Основою для бунту повинно бути спілкування людини з людиною. Об'єднатися і знайти спільну мову, це буде першим кроком для спільної боротьби з абсурдним світом. Якщо на рівні абсурду вбивство викликає суперечності, тоді під час бунту це трагедія, так як коли людина отримавши шанс побороти самотність, знайшовши іншого індивіда якого вона визнала схожого на себе то узаконення акту вбивства тільки розділить людей. Вбивство суперечить бунту. Так як світ не має вищого сенсу то людина може знайти якийсь відгук тільки в іншій людині. Вбивство веде до ізоляції. Основним принципом бунту повинно бути взаємоприйняття людьми один одного. Якщо людина скоює вбивство тим самим визнаючи можливість цього, повинна визнати що її життя теж може бути забраним. І відповідно вбивця стає жертвою що рівноцінно самогубству.

ВИСНОВКИ

Наше дослідження дозволяє зробити певні висновки щодо концепції абсурду Альбера Камю та її значення у філософському дискурсі ХХ століття.

- Основним підсумком є те, що Камю не лише ідентифікує абсурд як фундаментальну характеристику людського існування, а й пропонує шляхи його подолання через бунт, етику та солідарність.
- Абсурд, за Камю, народжується з конфлікту між людським прагненням до смислу та байдужістю світу. Він є центральною категорією його філософії, яка визначає екзистенційний стан людини. Відмова від ілюзій, прийняття абсурду та активна життєва позиція стають основними шляхами боротьби з абсурдністю буття. Бунт у філософії Камю є не лише способом протистояння безглуздю, а й моральним імперативом. Людина, яка бунтує, не просто заперечує безсенсовність, а створює власні цінності.
- Камю повертає вагу до ролі моральної відповідальності та етики у стані абсурдності людського існування. Зокрема, Камю підкреслює, що заперечення абсолютних істин не означає морального релятивізму. Навпаки, саме усвідомлення абсурду спонукає до прийняття відповідальності за власні вчинки. Етика Камю базується на принципі особистої відповідальності та взаємоповаги. У його філософії важливою є думка, що справжня моральність не потребує надприродних основ, а виникає з внутрішнього усвідомлення необхідності людяності та чесності.
- Важливе місце у «філософії абсурду» займає ідея солідарності. Солідарність виступає способом подолання абсурду через колективний досвід та спільну боротьбу. Таким чином, філософія Камю не лише окреслює межі абсурду, але й пропонує активну відповідь на нього. Вона залишається актуальною й сьогодні, оскільки питання сенсу, моралі та свободи продовжують хвилювати людство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Лепьохін, Є. (2014). Етичні і духовні проблеми людини у світлі колоніальних відносин Франції та Алжиру на прикладі новели "Гість" Альбера Камю. *Іноземна філологія*, (Вип. 126, ч. 1), 228–235.
- Михайлин, І. Л. (2016). Бунтар проти абсурду, або відповідь А. Камю на запити масового суспільств. *Філологічні трактати*, 8(1), 150–162.
- Сарабун, О. (2012) *Екзистенція як шлях від усвідомлення абсурду до здійснення свободи у філософії А. Камю*. Львівський національний університет імені Івана Франка.
- Камю, А. (2018а). *Бунтівна Людина/L'Homme révolté* (О. Жупанський, Пер.). Фоліо. (Оригінал опубліковано 1951 р.)
- Камю, А. (1988). *Калігула* (П. Тарашук, Пер.). Всесвіт. (Оригінал опубліковано 1938 р.)
- Камю, А. (2018b). *Міф про Сізіфа / Le Mythe de Sisyphe* (О. Жупанський, Пер.). Фоліо. (Оригінал опубліковано 1942 р.)
- Камю, А. (2018с). *Падіння* (Є. Марічева, Пер.). Фоліо. (Оригінал опубліковано 1956 р.)
- Камю, А. (1991). *Сторонній* (А. Препадя, Пер.). (Оригінал опубліковано 1942 р.)
- Камю, А. (2018d). *Чума* (О. Жупанський, Пер.). Фоліо. (Оригінал опубліковано 1947 р.)
- Камю, А. (2018d). *Снід і лице. Шлюбний бенкет. Літо* (О. Жупанський, Пер.). Фоліо. (Оригінал опубліковано 1938 р.)
- Arinze, A. T., & Onwuatuegwu, I. N. (2020). The Notion of Absurdity and Meaning of Life in Albert Camus Existentialism. *Open Journal of Philosophy*, 10(04), 528–538. <https://doi.org/10.4236/ojpp.2020.104037>
- Sagi, A. (2002). *Albert Camus and the Philosophy of the Absurd*. Amsterdam. New York: Rodopi.
- Radjabov, R. (2025). *The philosophy of the absurd in Albert Camus*/Web of Teachers: Inderscience Research, 3(3), 105–108. <https://webofjournals.com/index.php/1/article/view/3552>
- DeLancey, C. (2021). Camus's Absurd and the Argument against Suicide. *Philosophia*. <https://doi.org/10.1007/s11406-021-00333-7>
- Gordon, M. (2015). Teachers as Absurd Heroes: Camus' Sisyphus and the Promise of Rebellion. *Educational Philosophy and Theory*, 48(6), 589–604. <https://doi.org/10.1080/00131857.2015.1058219>

Hinchliffe, A. P. (2019). *Absurd*. Taylor & Francis Group.

Ohana, D.(2016). *Albert Camus and the Critique of Violence*. Liverpool University Press.

Chuka, A. F. (2023).Moral relativity and universality in Albert Camus notion of absurdity. *Nnamdi Azikiwe journal of Philosophy(NAJP)*, 2(13), 293-300.
<https://www.acjol.org/index.php/najp/article/view/3515/3442>

Pözlzer, T. (2014). Absurdism as self-help: Resolving an essential inconsistency in camus' early philosophy.

Pözlzer, T. (2019). Camus on the Value of Art. *Philosophia*, 48(1), 365–376. <https://doi.org/10.1007/s11406-019-00078-4>

Pözlzer, T. (2018). Camus' Feeling of the Absurd. *The Journal of Value Inquiry*, 52(4), 477–490. <https://doi.org/10.1007/s10790-018-9633-1>

Todd, O. (1997). *Albert Camus: A life*. Chatto & Windus.

Zalta, E. N., Allen, C., & Nodelman, U. (2001). Stanford encyclopedia of philosophy. *Y the first ACM/IEEE-CS joint conference*. ACM Press. <https://doi.org/10.1145/379437.379789>